

Teoria (nowych) mediów z perspektywy nowej humanistyki

Krzysztof Gajewski
Instytut Badań Literackich PAN

Poznań, 3-4 listopada 2016

Dygresja. Humanistyka cyfrowa

Teoria mediów

Główne teorie mediów

Nowe media

Koniec

Dygresja. Humanistyka cyfrowa

Nośnik analogowy vs. nośnik cyfrowy

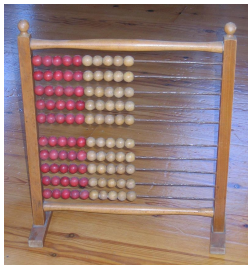

- Nośnik analogowy (ciągły): fotografia tradycyjna, płyta winylowa, kartka papieru
- Nośnik cyfrowy (dyskretny): szachownica, płyta CD, pamięć RAM/ROM

Kod analogowy vs. kod cyfrowy

- Kod analogowy: muzyka, malarstwo, architektura, mowa ciała, etc.
- Kod cyfrowy: **język naturalny**, języki sztuczne, znaki drogowe (wszelkie języki oparte na skończonym alfabecie)

Komputer analogowy vs. komputer cyfrowy

- Komputer analogowy: suwak logarytmiczny, analizator równań różniczkowych
- Komputer cyfrowy: liczydło, maszyna Turinga i wzorowane na niej współczesne komputery

Humanistyka cyfrowa?

- Humanistyka cyfrowa?
- Humanistyka analogowa?
- Humanistyka obliczeniowa (komputerowa)!

Teoria mediów

1. Filologia — słowo pisane
2. Teoria mediów — mowa, pismo, druk, ekran

1. Teoria literatury — literatura (komunikat)
2. Teoria tekstu kultury — tekst (przedmiot-komunikat)
3. Estetyka recepcji i oddziaływania — odbiór (odbiorca)
4. Socjologia komunikacji — nadawca, odbiorca
5. Teoria mediów — środek przekazu (nośnik)

1. Hermeneutyka — tekst
2. Genologia — tekst w kontekście gatunku
3. Mediologia — gatunek w kontekście nośnika

1. Tradycyjna filozofia — badanie bytu (odniesienia)
2. Zwrot lingwistyczny — badanie sposobu mówienia (kod, komunikat)
3. Teoria mediów — badanie sposobu utrwalenia przekazu językowego (nośnik)

Główne teorie mediów

Platon — krytyka pisma

- pismo to nie lekarstwo na pamięć i mądrość, ale środek naprzypominanie sobie; „oczytanie bez nauki” (Fajdros 274E)
- nauka niepisana (List VII)

Kontynuacje: farmakon, gramatologia (J. Derrida)

- Milman Parry, Albert Lord: styl formularny jako rozwiązanie kwestii homeryckiej (1960)
- Eric Alfred Havelock: alfabet fonetyczny umożliwił powstanie filozofii greckiej (1963)

Harold Innis — nachylenie komunikacyjne cywilizacji (*the bias of communication*)

1. media o nachyleniu czasowym (*time biased media*): tradycja oralna, tabliczka gliniana, manuskrypt papirusowy, manuskrypt pergaminowy,
2. media o nachyleniu przestrzennym (*space biased media*): druk, prasa masowa, telegraf, telefon, radio, telewizja

Marshall McLuhan

1. „Przekazem dowolnego środka przekazu lub techniki jest **zmiana skali, tempa lub wzorca**, jaką ten środek wprowadza w ludzkie życie”¹
2. „Interioryzacja techniki alfabetu fonetycznego przenosi człowieka z **magicznego świata ucha do neutralnego świata wizji**”²

---

¹McLuhan, Środek przekazu sam jest przekazem, w: Zrozumieć media, 1964

²McLuhan, Galaktyka Gutenberga, 1962

Janusz Lalewicz:

*„Wprowadzenie nowych technik komunikacji to zarazem wprowadzenie **nowych funkcji słowa**”³*

- wypowiedź DO i wypowiedź DLA
- adres kolektywny i adres dystrybutywny
- typy życia literackiego
  1. wymiana: brak podziału na nadawców i odbiorców (kultury oralna, kultury inicjacyjne)
  2. dialog: odbiorca jest partnerem nadawcy, możliwość wymiany opinii
  3. reprezentacja wspólnoty: odbiorca nie jest partnerem, reaguje, ale nie wypowiada się (współczesny obieg elitarny; wiek XIX)
  4. brak kontaktu: relacja wytwórca — konsument (kultura masowa, literatura „dla ludu”)

---

³Janusz Lalewicz, *Komunikacja językowa i literatura*, 1975

Andrzej Gwóźdź:

1. procesy komunikowania traktowane w kategoriach praktyk znaczących
2. nie tylko jako technologie komunikowania, ale i postrzegania⁴

---

⁴Andrzej Gwóźdź, Kino i przekąźniki elektroniczne w perspektywie teorii mediów, s. 10

- filozofia: Platon
- językoznawstwo/etnologia: Edward Sapir (1884-1939), Benjamin Lee Whorf (1897-1941)
- filologia klasyczna: Milman Parry (1902-1935) i Albert Lord (1912-1991); Eric Alfred Havelock (1903-1988)
- ekonomia/literaturoznawstwo (szkoła z Toronto): Harold Innis (1894-1952) → Marshall McLuhan (1911-1980) → Walter Ong (1912-2003) → David R. Olson (1935-), Derrick de Kerckhove (1944-)

Nowe media

- *„nowe media są wynikiem przecięcia się dwu odrębnych procesów: historii technik obliczeniowych i historii technologii medialnych”⁵*
- *„witryny WWW, wirtualne światy, wirtualna rzeczywistość, multimedia, gry komputerowe, interaktywne instalacje, animacje komputerowe, cyfrowe wideo, kino i interfejs człowiek-komputer”⁶*

---

⁵Lev Manovich, Język nowych mediów

⁶idem

- immanentny związek z maszyną, która jest niezbędna do wyprodukowania przekazu⁷
- radio, długrająca płyta, kasetta magnetofonowa, telewizja, wideo, krążek CD, komputer, Internet, fotografia, fonografia, film⁸

---

⁷Maryla Hopfinger, Nowe media

⁸idem

Nowe media — modernizm w sferze środków przekazu

- *„nowe media (...) uznają i podważają mityczny charakter i zrytualizowane konwencje istniejących środków komunikacji, podczas gdy one same są definiowane wewnątrz perceptualnej i semiotycznej ekonomii, którą pomagają przekształcić”*⁹
- Paleotelewizja vs. neotelewizja (U. Eco; F. Casetti, R. Odin)

---

⁹Lisa Gitelman, Geoffrey B. Pingree (red.), *New Media, 1740–1915*, Cambridge, Massachusetts 2003, s. xii

„Czasomedium” — chronotop (M. Bachtin)

- pismo dla Platona
- kodeks pergaminowy dla Ojców Kościoła
- druk dla Klaudiusza Frolo (W. Hugo)
- stalówka dla bohaterów „Wspomnień niebieskiego mundurka”
- kino dla widzów filmów braci Lumière
- komputer domowy w latach 80. XX w.
- telefon komórkowy w latach 90.
- domowy internet (Web 1.0)
- portale społecznościowe (Web 2.0)
- smartfony (Web 3.0)

Dwa nurty studiów nad mediami

1. morfologia środków przekazu jako technologii komunikacyjnych (socjologia kultury)
2. kulturowe reprezentacje mediów (hemeneutyka)

Koniec